

การสร้างสันติสุขด้วยปรัชญาขงจื๊อ

จาง ลีเหวิน¹

ขงจื๊อ เป็นปรัชาเมธิคนสำคัญของจีน กำเนิดในสมัยชุนชิว (ก่อนค.ศ.770-476) ซึ่งเป็นยุคที่จีนเต็มไปด้วยความขัดแย้งและการทำสงครามระหว่างแคว้น สังกมโกลาหล่วนววย ขงจื๊อแสวงหาสังคมสันติสุข และการให้ประชาชนได้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ความรักและห่วงใยมนุษย์และสังคมของขงจื๊อยึดอยู่บนพื้นฐานของจักรวาลและธรรมชาติ แนวคิดของขงจื๊อมีอิทธิพลต่ออารยธรรมตลอดจนการเมืองการปกครองจีนเป็นอันมาก

แก่นแท้ของแนวคิดขงจื๊อคือ เรื่องการปกครองโดยสันติ ความเมตตากรุณา และความสมานฉันท์เป็นสำคัญ ในเรื่องการปกครองประเทศให้ใช้คุณธรรม มิใช่การใช้อำนาจป่าเถื่อน ผู้ปกครองต้องพยายามทำให้ประชาชนรู้จักละอายต่อการทำผิดคุณธรรม มิใช่อาศัยแต่อำนาจตามกฎหมายลงโทษ โดยประชาชนปราศจากการขัดเกลาจิตใจ ดังนั้นผู้นำประเทศต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่าง เป็นผู้นำครอบครัวและประเทศชาติที่ดี และนำไปสู่สังคมที่ปกครองอย่างสันติสุข

ในด้านเศรษฐกิจ ต้องทำให้ประชาชนอยู่ในขั้น “อยู่อุ่นกินอิ่ม” และไปถึงขั้น “เสมอภาค” ในคัมภีร์ของขงจื๊อระบุว่า สังคมแบบ “อยู่อุ่นกินอิ่ม” นั้น คือ เห็นโลกนี้เป็นบ้าน มีญาติพี่น้องของตน เป็นสังคมสมานฉันท์ที่มีความไว้วางใจ ศักดิ์ธรรม ความเมตตา การให้อภัย จารีตประเพณี และระเบียบวินัย ส่วนเศรษฐกิจขั้น “เสมอภาค” คือ

¹ Zhang Liwen ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเหวินหมิน สาธารณรัฐประชาชนจีน

บทความนี้สรุปความจากการบรรยายของศาสตราจารย์จาง ลีเหวิน เรื่อง “การสร้างสันติสุขด้วยปรัชญาขงจื๊อ” ที่ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549

เห็นโลกนี้เป็นของส่วนรวม คือ โลกที่ทุกคนเท่าเทียมกันหมด มีแต่ความสันติสุข แท้จริง ไม่มีแบ่งแยกเขา แบ่งแยกเรา หลักเมตตากรุณาและรักเพื่อนมนุษย์ของขงจื้อ คือ หลักปฏิบัติไปสู่สังคมแห่งความเสมอภาคดังกล่าว

การปกครองโดยสันติในด้านคุณธรรม ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติคุณธรรม และความสัมพันธ์กับชนบประเพณีที่ดั้งมา มนุษย์แต่ละคนในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม ควรบำเพาะคุณธรรม มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ ให้เกียรติกันและกัน และกล้าหาญ โดยความกตัญญูเป็นพื้นฐานของคุณธรรมเหล่านี้ ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความเมตตากรุณา เมื่อทุกคนปฏิบัติอยู่ในกรอบคุณธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ย่อมทำให้สังคมสงบสุข

การปกครองโดยสันติในด้านการศึกษา คือ ให้อิสระในการศึกษาเล่าเรียน ขงจื้อเน้นการให้การศึกษาเล่าเรียนแก่คนทุกระดับชั้น ไม่แบ่งแยกตมิชน ทำให้ทุกคนได้รับสิทธิในการศึกษาเท่าเทียมกัน ขงจื้อมีลูกศิษย์ทั้งสิ้นประมาณ 3,000 คน เป็นศิษย์เอก 72 คน การศึกษาแบบเปิดกว้างเช่นนี้ นับเป็นการปฏิรูปการศึกษาเมื่อ 2,500 กว่าปีที่แล้ว สร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจำนวนมากให้สมัยชุนชิวจ้านกั๋ว

การปกครองโดยสันติและสมานฉันท์จำเป็นต้องใช้หลักการและเป้าหมายพื้นฐานข้างต้น และจำเป็นต้องสร้างจิตวิญญาณที่ลึกซึ้งเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ลัทธิขงจื้อให้มนุษย์ยึดหลัก “ความเมตตากรุณา” เพื่อเป็นพื้นฐานของความรักมนุษย์ ซึ่งเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ไม่เห็นแก่ตัว ลัทธิขงจื้อแพร่กระจายแนวคิดเรื่องความเมตตากรุณาไปทุกระดับและวงการไม่ว่าผู้นั้นจะมีความรู้มากน้อยเพียงใด

พื้นฐานของการปกครองโดยสันติที่ใช้ความเมตตากรุณาและรักเพื่อนมนุษย์เป็นหลักนั้น จำเป็นต้องใช้ “ความสมานฉันท์” มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทุกอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อสลายความขัดแย้ง และนำไปสู่โลกแห่งสันติภาพและความสุข

การใช้จารีตประเพณี โดยความสมานฉันท์เป็นสิ่งล้ำค่า นี่คือนสิ่งที่ทรงคุณค่าสูงสุดของบุรพกษัตริย์ในการปกครองประเทศ “ความสมานฉันท์” เปรียบเสมือน

เครื่องปรุงและวัตถุดิบนานาชนิดที่นำมาปรุงอาหารผ่านกรรมวิธีต้ม ผัด ทอดหรือหนึ่งได้เป็นอาหารชนิดหนึ่ง นั่นคือ ได้สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา ความสมานฉันท์ทำให้จิตใจสมดุล มนุษย์มีความสุข ทำให้มีคุณธรรมและความสามัคคี และบ้านเมืองสงบสุข ผู้คนไม่มีจิตใจรบราฆ่าฟันกัน ความสมานฉันท์ระหว่างบุคคลทั้ง 5 นี้คือ บิดา มารดา พี่น้อง เพื่อน และบุตร เป็นเบื้องต้นของความสมานฉันท์ทั้งปวงที่ทำให้มนุษย์และสรรพสิ่งอยู่ร่วมกันโดยสันติ ขณะที่ความสมานฉันท์ระหว่างสรรพสิ่งบนโลกนี้ คือ การหลอมรวมระหว่างธาตุทั้ง 5 กลายเป็นสรรพสิ่งต่างๆ ไม่มีสิ่งใดอยู่เป็นหนึ่งเดียว ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

จากความสมานฉันท์ในสังคมไปถึงความสมานฉันท์ของสรรพสิ่งบนโลกขงจื้อได้กล่าวไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุภาพชนและคนพาล โดยชี้ให้เห็นว่า สุภาพชนรักการสมานฉันท์ แต่ทรชนกลับตรงข้าม เห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ

ลัทธิขงจื้อเน้นการปกครองโดยสันติเป็นพื้นฐาน ยึดหลักเมตตากรุณา มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของจีนในสมัยโบราณอย่างมาก และยังสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามยุคไม่มีล้าสมัย

ปัจจุบัน เศรษฐกิจโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้โลกทั้งใบเชื่อมเป็นหนึ่งเดียว ขณะเดียวกันความขัดแย้งในด้านอารยธรรมและความกลมกลืนทางด้านอารยธรรมกลายเป็นปัญหาที่ทั่วโลกกำลังจับตามอง

จากความขัดแย้งในด้านอารยธรรมถ้าสามารถเปลี่ยนมาเป็นการหันหน้าคุยกัน ก็นับเป็นความเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติ ระบบความคิดและมุมมองต่างๆ การหันหน้าเข้าคุยกันนั้นจำเป็นต้องเห็นความสำคัญของผู้ที่เห็นต่างไปจากเรา ยอมรับความมีตัวตนของ “ผู้อื่น” ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่นคือ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบ “แมวกับหนู” เห็นตัวเองเป็นใหญ่ ผู้อื่นต้องคล้อยตาม พยายามเอาใจเขามาใส่ใจเรา อย่าได้ยึดหลักว่า “ใครอยู่ใครไป” หรือโลกแบบสองขั้วที่ “คุณตายฉันอยู่” ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอยู่ในขณะนี้

ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 อารยธรรมกระแสหลักมีอยู่ 4 กระแส ได้แก่ อารยธรรมของศาสนาคริสต์ในยุโรป อารยธรรมลัทธิขงจื๊อในเอเชียตะวันออก อารยธรรมศาสนาพุทธในเอเชียใต้ และอารยธรรมศาสนาอิสลามในตะวันออกกลาง เราไม่สามารถสนับสนุนอารยธรรมที่แข็งแกร่งให้อยู่รอด และทำลายอารยธรรมที่อ่อนแอกว่า ดังนั้นโลกในปัจจุบันจึงต้องเลือกวิธีที่ดีที่สุด คือ หันหน้าคุยกัน

ความจริงแล้ว มนุษย์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ไม่ได้เผชิญหน้ากับความขัดแย้งในด้านอารยธรรมเท่านั้น แต่ยังเผชิญหน้ากับความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้เกิดวิกฤตเชิงนิเวศวิทยาต่างๆ มนุษย์ถือตนเป็นใหญ่ และทำลายหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติตามใจชอบ ที่สุดแล้วผลจากการทำลายธรรมชาติก็ย้อนกลับมาทำลายตนเอง ดังที่ประ-สบกันอยู่

นอกจากนั้น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปัญหาการก่อการร้าย ล้วนแต่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่ประพฤติตามหลักคุณธรรม แม้กระทั่งปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่นับวันจะแย่ลง คนรุ่นเก่ารับไม่ได้กับแนวคิดและการปฏิบัติของคนรุ่นใหม่ กล่าวโดยสรุปแล้ว มนุษย์กำลังเผชิญหน้ากับวิกฤตความขัดแย้ง 5 ประการคือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งในใจตนเอง และความขัดแย้งด้านอารยธรรม การจัดความขัดแย้งดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักวิชาการ นักรัฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ และนักสังคมศาสตร์ กำลังร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไข

วิธีการแก้ปัญหความขัดแย้งทั้ง 5 ประการที่กล่าวมานั้น ที่สำคัญคือ หันหน้าคุยกัน ตามประสบการณ์ในการวิจัยลัทธิขงจื๊อที่ผ่านมาเกือบ 50 ปีของข้าพเจ้า เห็นว่าควรใช้หลัก “สมานฉันท์” ของลัทธิขงจื๊อ หลักแห่งความสมานฉันท์คือศูนย์รวมของแนวคิดทั้งลัทธิขงจื๊อ ลัทธิเต๋า แนวคิดเรื่องอิน-หยาง และศาสนาพุทธ โดยประกอบด้วย

หลัก 5 ประการ คือ ก่อเกิดร่วมกันอย่างสันติ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีจุดยืนด้วยกันอย่างสันติ มีความเข้าใจร่วมกันอย่างสันติ และสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน

การก่อเกิดร่วมกันอย่างสันติ ตามคัมภีร์โบราณกล่าวว่า สรรพสิ่งบนโลกนี้ล้วนแต่มีชีวิต จึงควรเคารพการมีอยู่ของกันและกัน มิใช่ทำลายล้างฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้อีกฝ่ายอยู่รอด การก่อเกิดร่วมกันต้องการความสมดุลและความสมานฉันท์เป็นพื้นฐาน แต่มิได้ปฏิเสธความขัดแย้งและการแย่งชิง

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขงจื้อกล่าวว่า “สุภาพชนสมานฉันท์และไม่แสวงหาพรรคพวก” ลัทธิขงจื้อสมัยราชวงศ์ชังและหมิงกล่าวถึงหลักการ “ฟ้ากับคนเป็นหนึ่ง” ที่เห็นว่าคนกับสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม ประเทศกับประเทศ ชนชาติกับชนชาติ ล้วนเป็นการอยู่ร่วมกันโดยสันติและเป็นไปในแนวทาง “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” อยู่ร่วมกันแม้จะมีความต่างกัน โดยไม่ทำร้ายกันและกัน โดยยอมรับว่าประวัติศาสตร์ ศาสนา เชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ทำให้ทุกคนแตกต่างกันออกไป ไม่สามารถขจัดความต่างเหล่านี้ออกไปได้ ดังนั้นการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง จึงเป็นหลักการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการอยู่ร่วมกันโดยสันติ

การมีจุดยืนด้วยกันอย่างสันติ ไม่ว่าจะเป็นประเทศใด ชนเผ่าพันธุ์ใด ล้วนแต่มีจุดยืนของตนเอง เมื่อตนเองมีจุดยืน คนอื่นก็ย่อมมีจุดยืนเช่นกัน ธรรมชาติ สังคมและมนุษย์ล้วนแต่มีจุดยืนของตน มีอิสระในการดำรงอยู่และแนวทางในการพัฒนาของตนเอง ซึ่งผู้อื่นไม่ควรก้าวก่าย

การมีความเข้าใจร่วมกันอย่างสันติ โลกยุคปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ สังคมและมนุษย์ ล้วนแต่มีสิ่งที่เข้าใจและไม่เข้าใจกัน มีความต่างในแนวทางพัฒนา ความแตกต่างดังกล่าวอาจทำให้สูญเสียสมดุลและเกิดวิกฤต จนไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้น การพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน จะทำให้มนุษย์พัฒนาได้อย่างสมดุลและสมานฉันท์ มีชีวิตที่มีแต่ความผาสุก

ความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน สิ่งนี้เป็นหัวใจหลักของการก่อเกิด
ร่วมกันอย่างสันติ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีจุดยืนด้วยกันอย่างสันติ และมีความเข้าใจ
ร่วมกันอย่างสันติ การมีความรักให้กันจะโน้มนำให้สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเกิดขึ้นได้จริง

ในโลกของอารยธรรมที่แตกต่างกันและเต็มไปด้วยความแตกต่างนานาประ-
การ เช่น ศาสนา ภูมิหลังทางวัฒนธรรม ทักษะคติ ค่านิยม แนวความคิด ขนบธรรมเนียม
ประเพณีนี้ มนุษย์ก็ยังปรารถนาสันติภาพและสันติสุขร่วมกัน ขณะที่ยังต้องเผชิญกับ
ความขัดแย้งและวิกฤตต่างๆ ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ผู้มีอารยธรรมต่างกันสามารถ
แสวงหาจุดร่วมในความต่างเพื่อบรรลุข้อตกลงพื้นฐานร่วมกัน เมื่อมีจุดร่วมแล้ว แต่ละ
ฝ่ายก็สามารถอธิบายความเห็นของตนเองได้ และบรรเทาความขัดแย้งตลอดจนวิกฤต
ความขัดแย้ง 5 ประการที่กล่าวมาข้างต้นได้ และยังสามารถเสนอทางเลือกหรือแนวคิด
ร่วมกันเพื่อสันติภาพและสันติสุขของโลก และเมื่อผู้คนต่างอารยธรรมในโลกได้หัน
หน้ามาคุยกัน จะทำให้แนวคิดแห่ง “ความสมานฉันท์” ของขงจื้อเป็นที่ยอมรับหรือ
เผยแพร่ต่อไปได้